

ТАРАС ШЕВЧЕНКО В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

УДК 821.161.2

*Марченко Ніна
канд. філол. наук, доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка*

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ОСОБИСТИСТЬ ЛЮДИНИ І ПОЕТА В АПЕРЦЕПЦІЇ ЙОГО ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВОМ У ХІХ СТОЛІТТІ

У статті проаналізовано сприйняття творчості та життєдіяльності Тараса Шевченка суспільством у ХІХ ст. Аперцептивно-перцепційне сприйняття поета його сучасниками класифіковано на п'ять періодів, кожен з яких характеризується різноплановою соціально-психологічною атмосферою буття як поета, так і його оточення. Наголошується на тому, що таке сприйняття особистості поета відбувалося, передусім, на соціальному рівні буття тогочасного суспільства, а з часом і на соціально-політичному рівні.

Ключові слова: особистість; поет; пізнання; суспільство; сприйняття.

Упродовж майже двох сторіч творчість та життєдіяльність Тараса Шевченка перебувала під прискіпливим поглядом різнопланових досліджень та потрактувань, що, не в останню чергу, залежало від так званих політичних уподобань дослідників або ж атмосфери буття суспільства. Як аналіз творчості, так і аналіз життєвого шляху Тараса Шевченка потребує нового переосмислення, на чому й наполягають шевченкознавці ХХІ ст. (Г. Грабович, І. Дзюба, М. Жулинський, В. Сергійчук та ін.), оскільки його світоглядний, мистецький та життєвий досвід є неоціненним в історії не тільки українського народу, а й людства. Метою цієї студії є аналіз публікацій про Тараса Шевченка з часу появи його друкованих творів та прижиттєве сприйняття його творчості й буття у ХІХ ст. задля періодизації об'єктивного сприйняття його діяльності з аксіологічного ракурсу в сучасній науковій думці. З нашого погляду, якраз через певну "колишню" заідеологізованість у потрактуванні життєдіяльності поета ХІХ ст., його творчість та його життєвий шлях був представлений на різних сторінках наукових праць, певною мірою, однобоко з ухилом на створення образу українського "ідола" як об'єкту бездумного, або ж сліпого поклоніння, а Тарас Шевченко, крім того, що був обдарованою особистістю, яка усіма силами намагалася ствердити свій рідний народ, був просто Людиною. І як кожна людина мав певні недоліки і робив помилки, і як людина був шляхетним, добрим, щиросердним і т.д. Тарас Шевченко як людина, набувши життєвого досвіду, став видатною особистістю в історії рідного народу. А особистість людини і

поета в постаті Тараса Шевченка як єдине ціле відіграла важливу роль в історії України і відіграє ще більшу роль в її сьогоденні. Ю. Солод наголошує, що "могутня держава слова, вимурована Шевченком, умістила й трагічні повороти української історії, й понадлюдський спротив насиллю, і велетенську потугу, що потрібна в дорозі до власної державності, й проповідь добра та злагоди між людьми, й напрямки тих шляхів, які топтатимуть майбутні покоління ще "ненароджених"" [14, с. 224]. Отож, аксіологічний аспект дослідження життєдіяльності та творчості Т. Шевченка може бути зібраний зі сторінок наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, може бути проаналізований з точки зору сучасних наукових концепцій, що вже й робиться упродовж останнього часу, однак, чи може бути збагненним кожним українцем отой неоціненний скарб в історії українського народу в іпостасі видатного поета України?! Чи зможе кожен українець побачити й втілити у житті любов до свого народу й інших народів, перенести ці почуття у душі наступних поколінь, аби наприкінці свого життя сказати: "Я – особистість, я – Людина!", як це зробив Т. Шевченко, і "Я" якого в його творах не є уособленням його власного "Его", а відображенням думок і прагнень українського народу, бо "для багатьох поколінь українців Тарас Шевченко означає так багато, що сама собою створюється ілюзія його всеприсутності, всезрозумілості та всезнання про нього... ілюзія, бо до справжніх всеприсутності, всезрозумілості та всезнання завжди було і завжди буде далеко" [6, с. 5]. Тарас Шевченко всією своєю творчістю і своїм життям продемонстрував у XIX ст. те, що українець є представником нації, гідної бути рівноправною у світовій родині, спрямувавши цей аспект "не у бік національної замкнутості" народу, його "винятковості чи ворожнечі, а в бік взаємопізнання та взаємоповаги, рівноправного спілкування народів" [7, с. 66]. Тарас Шевченко як особистість якнайглибше усвідомив і відобразив у своїй творчості головні аспекти буття людини на Землі, які можна відтворити словами іншої видатної особистості в історії українського народу з XX ст., – Павла Загребельного: "Вся наша гідність і наш порятунок – у думці, в розумі" людини [8, с. 788]. Шевченкознавець А. Шаповалова зазначає, що "у своїй творчості Тарас Шевченко виразив не лише глибини власної індивідуальності, втілив не тільки образ своєї нації, свого народу та обличчя своєї епохи, а й ширший погляд на світ у поняттях, що набули значення загальнолюдських і вічних. У творах поета представлений широкий спектр моральних і духовних цінностей, універсальних категорій буття" [17, с. 321] людини. Науковець І. Дзюба наголошує ще й на тому, що "Шевченка розуміємо настільки, наскільки розуміємо себе – свій час і Україну в нім [...]. Шевченко сам приходить у наш час" [6, с. 5], бо вічні ідеї Шевченкових творів "пов'язані з такими фундаментальними категоріями, як

"світовий дух", а отже "національний дух", "світова душа", а отже "народна душа", трактуванням природи як єдиного "живого організму", таким самим "живим організмом" вважався "народ", культура, мова, перейняті світовим духом" [14, с. 140] і світовою душею. І щоб зрозуміти зерно Шевченкових творів та "збагнути його як нашого сучасника", вважає І. Дзюба, "треба повніше збагнути його як сучасника людей, проблем, суспільства середини XIX ст. [...] Тільки так між нами й ним глибшатиме взаєморозуміння" [6, с. 5]. Доповнюючи свою думку в іншій праці і використовуючи термін XVIII ст. зі студій Й. Г. Гердера "історизм", І. Дзюба ставить нове завдання перед дослідниками творчості та життєдіяльності поета – науковець зазначає, що заради "адекватного розуміння Шевченка" дослідникам потрібно мати "історизм мислення" [7, с. 20] і намагатися досягнути та пояснити атмосферу минулого через бачення сучасного, оскільки, як ми розуміємо, відбулися величезні зміни у мисленні сучасної людини. Та й, як зауважують О. Білецький та О. Дейч [1, с. 140], цитуючи поета у своїй монографії, "'умеющий уши слышать" почує і приховане під текстом". Г. Грабович вважає, що творча спадщина Тараса Шевченка та його життєдіяльність у форматі "чергового перевідкриття" "потребує постійного та систематичного перепрочитання", "рецепції, яка не меншою мірою потребує як систематизації, так і нового осмислення", оскільки справжнє сприйняття і розуміння Шевченкової діяльності є "мірилом основних фаз і аргументів новітньої української інтелектуальної історії" [4, с. 17]. Науковець наголошує на тому, що на сучасному етапі розвитку українського суспільства "попередній досвід боротьби за Шевченка з XIX ст. немовби повторюється", оскільки "йдеться тепер про духовний профіль і долю модерної нації" [4, с. 17]. Таку ж думку висловлює й І. Дзюба, стверджуючи, що "боротьба за Шевченка тому й триває так довго, тому і є гострою, що це – боротьба за душу українського народу" [7, с. 66]. І таке сучасне бачення Шевченкових творів можна зустріти у кожному рядку поезій Кобзаря чи у кожному штриху його картин. І якщо Шевченкова "Мальовнича Україна" в повному обсязі розповідає своїм нащадкам про історію рідної країни, то поетичні рядки багатьох його творів і нині є актуальними у прочитанні долі людини. Дещо змінена декорація як у соціально-побутовому, так і в політичному форматі, однак душа кожного українця то в тому, то в іншому рядку тієї або іншої поезії і потрібно лиш відшукати й осмислити істину кожного слова чи речення Тараса Шевченка у створених ним психологічних портретах українця. Таке нове бачення зерна Шевченкової поезії, новий аспект апперцепції творчої спадщини поета нам демонструє І. Дзюба, стверджуючи те, що в Тарасовій поезії "кожне слово про Україну" і "поезія Шевченка глибоко психологічна – неповторно й специфічно: багато його віршів – це не просто розвиток якоїсь думки, образу,

настрою, як звичайно буває в ліриці, а цілісний психологічний комплекс, закінчена психологічна повість, де втілено не частку людини, не якусь її рису, не якийсь момент її життя, а всю людину, все її життя" [7, с. 66]. В. Бородін у одній зі своїх студій доповнює цю думку, стверджуючи, що "одна з найважливіших рис психології творчості Шевченка, чинник, що з якнайбільшою силою і глибиною виявляв себе у творчому процесі, активно його підтримував, розвивав і спрямовував, – це притаманний йому хист перевтілення і співпереживання, дивовижне входження в роль своїх персонажів, проникнення в чужу душу, в її радість і біль, щира симпатія до одних [...] і пристрасна антипатія, відраза й ненависть до других". А такі процеси "взаємодіють, перебувають у найрізноманітніших поєднаннях і саме в цій єдності утворюють розмаїті форми емоційного вияву суспільної психології" [2, с. 7] у XIX ст.

Відразу ж постає запитання: чому такий аспект апперцепції творчості поета залишався поза увагою дослідників упродовж тривалого проміжку часу? Пояснити це можна наступним чином: психологізм буття суспільства XIX ст., в якому жив і творив поет та інтерпретація його діяльності у XX ст. були нерозривно пов'язані з ідеологічною політикою як самодержавної Росії, так і Радянського Союзу. У Шевченкові та його творчості бачили те, що потрібно було бачити владі за радянщини, яка адаптувала ті або інші аспекти потрактувань його поезії до власної політики. Сформувалися визначені "стеоретипи сприйняття", як зауважує І. Дзюба, тому "ніколи не бракувало прямолінійних теоретичних або суб'єктивно-враженневих означень чи політичних наліпок" [7, с. 19] в інтерпретації як творчості, так і життя Кобзаря. Окрім того, важко було уявити, що син кріпака, селянин за походженням якнайкраще зміг зрозуміти душу людини й душу народу, або ж який на перцептивно-апперційному (термін Г. В. Лайбніца) рівнях власної свідомості, тобто на високому інтелектуальному рівні розвитку особистості, зумів передати усі ті рецептори тогочасного буття українців, психологізм їхньої душі, буття на психологічному рівні різних соціальних верст суспільства як в історичному минулому, так і в бутті XIX ст. На трансцендентальному / трансцендентному рівнях (термін І. Канта) поет відобразив історичний досвід буття рідного народу, що нині пояснюється як безперервний процес існування багатограних традицій мислення людини, а в цьому випадку – українця. Підсвідомий рівень мислення, про що нині пишуть багато дослідників, він запозичував у своєму життєвому досвіді, сформованому під впливом розумової діяльності рідного народу – у думках і піснях, у казках і оповідях – у головних джерелах народної мудрості, яка виробила в такої талановитої особистості як Тарас Шевченко – спостережливість, мислення, розум і мудрість, а "око художника" додало "проникливість і високодумність поета" [7, с. 22],

що й характеризує свідоме мислення талановитої особистості, сформувавши, при цьому, вищий рівень самосвідомості поета і людини.

Отож, у ХХІ ст. можна визначити основні етапи періодизації прижиттєвої апперцепції Шевченкової творчості суспільством відповідно до тогочасного суспільно-політичного буття:

1 етап – (1840–1841) – емоційно-піднесений стиль оцінки творчості поета після появи поетичної збірки "Кобзар";

2 етап – (1842–1846) – аналіз творів поета з ухилом на ідеологізацію апперцепції його творчості;

3 етап – (1847–1857) – етап напівсвідомого сприйняття творчості поета в так званих колах освіченої частини населення Південної Русі задля національного відродження українства;

4 етап – (1858–1861) – остаточне ствердження в суспільстві факту існування самобутньої національності зі своєю мовою, літературою, культурою не тільки на російських теренах, а й на європейських та сприйняття-оцінка творчості поета російською інтелігенцією з метою використання його ідей задля зміни існуючого устрою в Росії;

5 етап (1861–1914) – вознесіння поета в ряди борців супроти царського уряду як з боку російської, так і з боку української інтелігенції.

Якщо перший етап апперцепції тогочасним суспільством творчості Тараса Шевченка репрезентує її сприйняття як чогось "новенького", "модного", "незвичайного" у дворянських салонах, а самої постаті поета – як "кріпака в минулому", до якої потрібно ставитися "поблажливо", то в характеристиках його творчості упродовж другого етапу вже відчувається острах чогось такого непередбачуваного, ще неусвідомленого, що може змінити звичаєве буття суспільства самодержавної Росії. Окрім того, другий етап у сприйнятті творчості Шевченка в літературній критиці можна поділити на дві частини – на критику його творчості "прибічниками" та його "недругами". Г. Грабович зазначає, що "перші рецензії доволі виразно – хоч і не одноголосно – артикують специфічно спароване судження, мовляв, який же талановитий отой пан Шевченко, але чому він марнує свій талант і свій (і наш) час, пишучи оцією "нікудишньою", "безперспективною" мовою?" [4, с. 21]. Б. Лепкий цитує негативні висловлювання російських критиків не тільки стосовно мови творів поета, а й висловлювання щодо меншовартості українця-селянина, зазначаючи, що "не відстав від того гурту навіть найсвітліший між ними "неистовый Виссаріон" (Белінський), який не зжахнувся сказати: "Хорошая литература, которая только и дышет, что простоватостью крестьянского языка и дубоватостью крестьянского ума!" [10, с. 28]. Г. Грабович зауважує, що якраз "настанови Белінського стануть моделлю офіційного імперсько-російського ставлення до нової української літератури" [4, с. 27], а з часом і до української мови, і народу. Тут варто лиш згадати про заходи царського уряду щодо

України вже після смерті поета: Валуєвський указ від 18.07.1863 р про обмеження видання книг і заборону викладання в школах українською мовою та Емський указ від 18.05.1876 р., який забороняв "друкувати українською мовою не тільки книжки, а й тексти під нотами, виставляти українські театральні п'єси та прилюдно співати українські пісні" [9, с. 270], а згідно висновків поліційної комісії, створеної 1875 р., було заборонено ввозити на територію України друковану продукцію українською мовою: "Допустити окрему літературу на просто-народному українському говорі, це те саме, що покласти тривку підвалину для переконання в можливості відділення, хоч би й у далекій будучності, України від Росії" [9, с. 270].

Отож, якщо мовне питання було головним питанням у відгуках (з боку російської інтелігенції) на "Кобзар" у перші роки знайомства з поезією Шевченка, то критичні статті у друкованих джерелах другого періоду можна поділити на чотири частини: 1) інформативний анонс про появу творів поета; 2) відгуки з елементами "національного приниження" [18, с. 395] українського народу з боку російської інтелігенції; 3) відносно аргументовані відгуки з боку представників української інтелігенції щодо факту існування понять "український народ" та "українська мова" і ствердження геніальності Т. Шевченка; 4) поява відгуків у польській періодиці та специфічне потрактування творів поета з певними елементами соціально-політичного бачення його ролі в літературі та в житті суспільства. Адже ще в 1842–1843 рр. з'явилася низка публікацій українських науковців (Ф. Евецького, Ф. Китченко, О. Корсуна, К. Сементовського, М. Тихорського та ін.), які тією ж російською мовою намагалися переконати суспільство в тому, що є і український народ, і його мова й культура, інтерпретуючи поезії Шевченка як втілення всього того матеріально існуючого в природі, а не вигаданого, однак, чого так не хочуть бачити в тодішній Росії.

Упродовж третього етапу – у роки заслання Шевченка – було дуже мало згадок про поета, проте з наростаючою силою відчувається використання його імені задля поширення ідей невдоволення існуючим устроєм та простежуються намагання передової української інтелігенції утвердити факт існування українського народу в самодержавній Росії, що й ствердилось в процесі апперцепції Тараса Шевченка як особистості упродовж наступних етапів. Написані статті, що з'явилися у цей період, здебільшого розповідають про історію України та містять певні тогочасні мовознавчі та літературознавчі студії (М. Гатцук, Я. Головацький, Г. Данилевський, П. Куліш, М. Костомаров, О. Лазаревський, Т. Лисяк, М. Ригельман та ін.). Із спогадів про поета можна прочитати таке: "Наїздила до нас "буркова" шляхта і молола всячину, але все те, що говорилося шляхтою, зводилося на те, що Тарас хотів гетьманувати, і за те його завдали кудись аж в

Азію [...]. Були й такі шляхтичі, що говорили: "Коли б Шевченкові вдалося зробитися гетьманом, то, певно б, тоді і Польща воскресла [...]" [15, с. 30]. У народі ж Т. Шевченка нарекли народним Кобзарем, який "писав по-нашому" (дослідження Б. Грінченка та І. Огієнка). Шевченкознавець І. Огієнко, досліджуючи питання знайомства українського народу зі Шевченком на початку XX ст., узагальнює почуту інформацію про поета: "[...] життя Шевченка на селі сливе що й не знають. Ходять про його всякі чутки, всякі перекази, часом фантастичні [...], тільки луна Шевченкової слави котиться по селах і носить у всяких переказах [...], що Шевченко не вмер, що він ще живий і тільки переховується, бо його шукають за те, що панщину скасував і що за народ стояв [...]. Живий він і ще повернеться до своєї України [...]" [12, с. 389–393]. Б. Грінченко у своїй студії 1914 р., описуючи тогочасні дискусії стосовно української літератури, зазначає, що громадянство вважає, що "сьогочасніх письменників народ не розуміє й не читає, не так, як старих. А все через те, що пишуть не так, як Шевченко писав [...]". Шевченка ввесь народ дуже добре розуміє [...]" [5, с. 4–5]. Зрозуміло, що така народна характеристика поета була сформована не у XX ст., а раніше, і просто передавалася із вуст у уста. Та й цим народним сприйняттям не дуже цікавилися у XIX ст. У книзі вражень відвідувачів могили Тараса Шевченка 1896–1902 (перший запис від 11.07.1896 р.) вже можна прочитати звернення простих українців до поета – "Батьку Тарасе", "батьку України", "прости, батьку", "спасибі, батьку" і т. д., – а також підписи – "дуже щира українка", "твій українець", "щирі українці" [3, с. 37–41], тобто наприкінці XIX ст. і на початку XX ст. у свідомості вже більшої частини українського народу остаточно ствердилося власне сприйняття себе як представника українського народу, нерозривно пов'язаного з особистістю Тараса Шевченка.

На підсвідомому рівні мислення у більшості частини україномовного населення упродовж четвертого та п'ятого етапів апперцепції Шевченкових творів, – а тут вже можна говорити не лише про освічену верству населення, – поступово ствердився факт сприйняття Тараса Шевченка у формі концепту "Батько" замість прижиттєвого концепту "Гетьман", архетип якого у народній свідомості вибудовувався упродовж історичної минувшини народу. Відбулася напівсвідома трансформація архетипу сприйняття поета у народному середовищі від "Гетьмана" як "ватажка козацтва" у славній українській історії до архетипу сприйняття "Батько" як архетипу "засновника родини" – нації, що розумілося як звичаєва ланка буття людини у родині у будь-якому суспільстві, та який поступово, однак нестримно, переростає в архетип "народ". А такі архетипи колективного несвідомого, які недоступні безпосередньому спостереженню, вибудовуються на життєвому досвіді людини, а отже й народу, на досвіді буття суспільства як концепт

пам'яті поколінь. Народні архетипи "Гетьман" та "Батько" напівсвідомо існували у мисленні народу, а у мисленні освіченої інтелігенції, як української, так і російської, свідомо сформувався архетип сприйняття Тараса Шевченка як "Поета" (XIX ст.), що згодом трансформувався в архетип сприйняття "Поет" та "Пророк" (XX ст.) (у світовій науковій думці та у свідомості українського народу), а у часи радянщини перетворився лише в архетип "Поета-революціонера". Таке усвідомлене сприйняття творчості поета у XX ст. перетворилося в однобічне потрактування його творчості, через що мало в кого виникала інакша думка щодо сприйняття його творчості та життєдіяльності. Однобічне потрактування творчості та життєдіяльності Т. Шевченка у письмових джерелах XX ст. повторює однобічне потрактування XIX ст., однак розширює характеристику творчого обдарування поета. Та й сам Тарас Шевченко при житті не сподівався на таке сприйняття своєї творчості українським народом, хоча, напевно, мріяв про це – що можна лишень уявити. Перебуваючи на засланні й нарікаючи на гірку долю, поет пише поезію "Хіба самому написать..." (1849), у кожному філофському рядку якої закладено психологічну атмосферу буття тодішнього суспільства і буття творчої особистості. Поезія сприймається як монолог-розмова автора з собою, де він намагається зрозуміти, чому нічого не змінилося в Україні, однак багато чого змінилося в його житті: "[...] Бо вже б, здавалося, пора: / Либонь, уже десяте літо, / Як людям дав я "Кобзаря", / А їм неначе рот зашило, / Ніхто й не гавкне, не лайне / неначе й не було мене". Однак, з часом, а саме – зі ствердженням української ідеї на українських теренах, українська громада – ота "капуста головата", особливо на первинних етапах становлення українського суспільства, завжди використовувала шевченкову Державу Слова для ствердження своїх політичних ідей, нехай і не завжди в ім'я українського народу. А проаналізувавши прижиттєве сприйняття Т. Шевченка і ставлення до нього з боку творчої та революційної інтелігенції Росії, розуміємо, що простежується двояка рецепція поета – по-перше, за принципом його вознесіння у ряди борців проти царського самодержав'я та виразників ідей національно-визвольного руху [11, с. 48] та, по-друге, за принципом прихованого як вербального, так і невербального приниження поета як представника другосортної верстви населення царської імперії. І таке останнє ставлення вплинуло деякою мірою на Т. Шевченка, особливо, на початковому етапі його життєдіяльності, однак – не вплинуло як на людину та на талановиту особистість упродовж усього життя. У поезії останнього періоду творчості "Не нарікаю я на Бога..." (1860), написаної після заслання, Т. Шевченко пише: "Орю / Свій переліг – убогу ниву! – / Та сію слово. Добрі жнива / Колись-то будуть... / Розвернися ж на всі боки, / Ниво-десятино! / Та посійся не словами, / А розумом, ниво!..".

Тарас Шевченко відчував і бачив "хто є хто", тому мав багато друзів, а ще більше недругів, які просто заздрили йому за його талант "мужичий" з курної хатини, яким володіли не всі у білих покоях, бо, як писав І. Франко, "Шевченко був геніальний мужик", який поклав своє життя на жертovníк відродження з руїни України [16, с. 31]. Тарас Шевченко в історії України виявився не Кобзарем Дармограєм, як він сам себе найменував наприкінці 50-х років XIX ст., а Людиною й Особистістю, в сукупності яких "дієво-смисловий вплив його творчості адекватно відбиває сутнісний історизм українського поступу, перспективу бачення" [13, с. 3] майбуття України, де "наша пісня не вмере, не загине". Та й у XXI ст. все частіше стверджуються архетипи "Гуманіст" та "Філософ" в аксіологічній інтерпретації його творчості та життєдіяльності.

Отже, в статті зосереджено увагу на сприйнятті життєдіяльності та творчості українського поета його сучасниками, по-перше, з погляду апперцепції його творчості та життєдіяльності тогочасною російською інтелігенцією, по-друге, з погляду апперцепції його творчості певною частиною української інтелігенції, по-третє, продемонстрована післяжиттєва апперцепція його як Людини та Особистості простими українцями, що і є наслідком сприйняття творчості та життєдіяльності поета, чого, напевно, якнайбільше бажав сам поет. Аналізуючи матеріали, можна дійти висновку: як російською, так і українською інтелігенцією особистість поета як митця слова в XIX ст. сприймалася здебільшого на соціальному рівні, а з погляду сучасної наукової думки, на соціально-політичному рівні. У колах російської інтелігенції у XIX ст. простежується двояке ставлення до поета – як до "мужичого поета", народ якого не має права на існування, і як до борця проти самодержавства, однак в межах однієї держави. З боку певної частини тогочасної інтелігенції можна також спостерігати певні ознаки двоїстості у ставленні до життєдіяльності та творчості поета, проте вирізняються намагання ствердити право українського народу на існування його мови та літератури, окрім того, право на існування української нації. Післяжиттєва апперцепція Тараса Шевченка у XIX ст. підтверджує факт остаточного ствердження українського народу як самостійної нації, про що і мріяв поет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білецький О. Тарас Григорович Шевченко – літературний портрет / О. Білецький, О. Дейч. – К.: Держлітвидав України, 1958. – 206 с.
2. Бородин В. Динаміка творчого процесу Шевченка-поета / В. Бородин / Слово і Час. – № 3 (591). – 2010. – С. 3–30.
3. Брижицька С. Життя і слово українця для українців. Тарас Шевченко і становлення національної ідентичності українців. За матеріалами книг вражень на його могилі 1896–1926 рр. / С. Брижицька. – К.: "За друга", 2006. – 294 с.
4. Грабович Г. Прижиттєва рецепція Шевченка: становлення національного поета / Г. Грабович // Тарас Шевченко в критиці. – К.: Критика, 2013. – Т. 1. – С. 17–60.

5. Грінченко Б. Шевченків "Кобзар" на селі / Б. Грінченко. – К. : Друкарня 1-ої Київськ. Друкарської Спілки, 1914. – 30 с.
6. Дзюба І. Тарас Шевченко. Життя і творчість / І. Дзюба. – К. : "Києво-Могилянська академія", 2008. – 720 с.
7. Дзюба І. Довіку насущний / І. Дзюба // Шевченківська енциклопедія : у 6 т. / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2012–2015. – Т. 1. – 2012. – С. 19–68.
8. Загребельний П. Втішання історією: авторське післяслово / П. Загребельний // Загребельний П. Роксолана. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2013. – С. 786–794.
9. Крип'якевич І. Велика історія України від найдавніших часів / І. Крип'якевич. – Т. 2. – К. : Глобус, 1993. – 400 с.
10. Лепкий Б. Про життя і твори Тараса Шевченка / Б. Лепкий. – Тернопіль: "Джура", 2014. – 179 с.
11. Марченко Н. Ретроспекція видання лейпцизького збірника Тараса Шевченка / Н. Марченко // Шевченкознавчі студії. – Випуск 16. – К. : КВАРЦ Київський університет, 2013. – С. 45–54.
12. Огієнко І. Тарас Шевченко / І. Огієнко. – К. : Наша культура і наука, 2003. – 432 с.
13. Пискун В. Вступне слово / В. Пискун // Брижицька С. Життя і слово українця для українців. Тарас Шевченко і становлення національної ідентичності українців. За матеріалами книг вражень на його могилі 1896–1926 рр. – К. : "Задруга", 2006. – С. 3–7.
14. Солод Ю. Українська класична література / Ю. Солод. – К. : Світло знань, 2006. – 448 с.
15. Спогади про Тараса Шевченка / за ред. І. Дзеверіна. – К. : Дніпро, 1982. – 547 с.
16. Франко І. Причинки про оцінення поезії Тараса Шевченка / І. Франко / Літературознавчі, фольклористичні, етнографічні та публіцистичні праці (1876–1895). – Т. 53. – К. : Наукова думка, 2008. – 830 с.
17. Шаповалова А. Художня парадигма внутрішньої свободи у поетичних творах Тараса Шевченка / А. Шаповалова // Задорожна Л., Дядищева-Росовецька Ю. та ін. "Орю свій переліг... та сію слово": Шевченкознавча монографія. – К. : Логос, 2012. – С. 319–365.
18. Шевченківська енциклопедія: у 6 т. / НАН України, Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К., 2012–2015.

Стаття надійшла до редколегії 17.03.16

Марченко Н.

ТАРАС ШЕВЧЕНКО – ЛИЧНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА И ПОЭТА В СОВРЕМЕННОЙ АППЕРЦЕПЦИИ ЕГО ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ В XIX ВЕКЕ

В статье проанализировано восприятие современниками Тараса Шевченко его жизнедеятельности как поэта, а также их отношение к поэту как к одаренной личности. Внимание акцентируется на том, что преимущественно Т. Шевченко воспринимался его современниками на уровне социального бытия общества, а со временем на социально-политическом уровне.

Ключевые слова: личность; поэт; познание; общество; восприятие.

Marchenko N.

TARAS SHEVCHENKO AS PERSONALITY AND POET – THE MODERN PERCEPTION OF HIS VITAL ACTIVITY IN THE 19th CENTURY

The article is devoted to the famous personality of Ukraine in the 19-th century Taras Shevchenko, whose works were mostly perceived of his contemporaries on social level of the society existence. It was determined five phases of Shevchnko's apperception in the 19th century during his vital activity by the Russian and Ukrainian intellectuals.

Key words: personality; poet; knowledge; socitety; perception.